

Wassen Zonder Water

Kosteneffectiviteit van een zich snel
verspreidende verpleegkundige interventie
voor zorgafhankelijke patiënten

Algemene samenvatting

Dr. B.G.I. van Gaal
Drs. W. Geense
Dr. L. Schoonhoven
Prof. dr. T. van Achterberg

IQ healthcare
Scientific Institute for Quality of Healthcare

Missie Het Scientific Institute for Quality of Healthcare is een (internationaal) topcentrum voor onderzoek, onderwijs en ondersteuning op het gebied van kwaliteit en innovatie in de gezondheidszorg. Daarmee draagt het bij aan een effectieve, veilige, patiëntgerichte en ethisch verantwoorde patiëntenzorg. Het instituut ondersteunt zorgaanbieders, beleidsmakers en patiëntenorganisaties bij het verwezenlijken van een goede patiëntenzorg en bij beleidsbeslissingen op dat gebied. Daartoe onderhoudt het netwerken en is verankerd in zowel de wetenschappelijke wereld als in de praktijk van de gezondheidszorg.

Instituut IQ healthcare is een onafhankelijke, zelfstandige afdeling van het Radboudumc. Bij de internationale visitatie in 2005 werd de groep beoordeeld als 'excellent' en 'world-leading' op het terrein van kwaliteit en patiëntveiligheid van de zorg. In het instituut werken ruim 150 mensen. Het team is ervaren, deskundig en sterk door haar multiprofessionele samenstelling (artsen, verpleegkundigen, paramedici, gezondheidswetenschappers, epidemiologen, sociale wetenschappers, ethici). Jaarlijks worden 8-10 promoties afgerond en publiceren we ongeveer 150 artikelen in internationale wetenschappelijke tijdschriften. Ook worden concrete scholingspakketten en gebruiksinstrumenten ter ondersteuning van diverse organisaties gemaakt. De activiteiten richten zich op artsen, paramedici, verpleegkundigen, managers en andere professionals in de zorg; in de eerste lijn, het ziekenhuis en andere zorginstellingen.

Thema's

- Indicatorontwikkeling, transparantie en publieksinformatie
- Patiëntveiligheid en veiligheidsmanagement
- Versterken van de rol van patiënten in de zorg
- Implementatie van richtlijnen en 'best practices', houdbare verbetering
- Ketenzorg, 'disease management' en geïntegreerde zorg
- Leefstijl, zelfmanagement en therapietrouw voor patiënten
- Professionele ontwikkeling van klinische professionals
- Zorg voor kwetsbare ouderen en palliatieve zorg
- Ethische en morele aspecten van kwaliteit en veiligheid

Contact IQ healthcare www.iqhealthcare.nl
Radboudumc
Huispost 114
Postbus 9101
6500 HB Nijmegen

Telefoon: 024 36 15 302
Fax: 024 35 40 166

Bezoekadres: Geert Grooteplein 21 Nijmegen

Inhoudopgave

Inhoudopgave.....	3
ALGEMENE SAMENVATTING ONDERZOEK “WASSEN ZONDER WATER”.....	5
Achtergrond	5
Methoden	6
Resultaten.....	8
Discussie en conclusie.....	9
Aanbevelingen	11

ALGEMENE SAMENVATTING ONDERZOEK “WASSEN ZONDER WATER”

Achtergrond

Bij een interventie die zich snel verspreidt terwijl de effecten en de kosteneffectiviteit onvoldoende bekend zijn kunnen kritische vragen worden gesteld. ‘Wassen zonder water’ (ook wel ‘Verzorgend wassen’) is zo’n interventie.

Bij wassen zonder water wordt het traditionele wassen met water en zeep vervangen door wassen met op te warme wegwerpwasdoekjes, voorzien van huidreinigende en -verzorgende producten. ‘Wassen zonder water’-producten werden de afgelopen jaren al op veel plaatsen binnen de langdurige zorg geïntroduceerd. De producten zijn in principe te gebruiken bij iedereen die hulp bij het wassen nodig heeft en doordat afdrogen niet nodig is ligt tijdsbesparing voor de hand.

Hoewel gunstige huideffecten, tevreden cliënten en minder verzet bij cliënten met dementie worden geclaimd, ontbreekt overtuigende evidence daarvoor. Tegelijk is wassen zonder water omstreden, en wordt het door sommigen gezien als ‘doorgedraaide efficiëntie’ en ‘kwetsbaren basale zorg onthouden’.

In deze studie zijn daarom de effectiviteit en kosteneffectiviteit van wassen zonder water onderzocht. Het doel van het project ‘WASHING WITHOUT WATER’ was:

1. Het vergelijken van het optreden van huidschade bij ‘wassen zonder water’ en ‘traditioneel water en zeep wassen’ (usual care).
2. Het beschrijven van de tevredenheid van cliënten, hun wettelijk vertegenwoordigers (in geval van wilsonbekwaamheid) en verzorgenden na ervaringen met wassen zonder water.
3. Het evalueren van de kosteneffectiviteit van ‘wassen zonder water’ t.o.v. usual care.

Methoden

DESIGN - In een cluster gerandomiseerd onderzoek zijn 56 verpleeghuisafdelingen gerandomiseerd naar 'wassen zonder water' of de traditionele manier van wassen met water en zeep.

STUDIEPOPULATIE – Volwassen hulpbehoevende verpleeghuiscliënten, hun verzorgenden en hun wettelijk vertegenwoordigers in geval van wilsonbekwaamheid.

Alle volwassen cliënten die voor het wassen geheel of gedeeltelijk van verzorgenden afhankelijk waren werden voor de studie uitgenodigd. Cliënten die meer dan één keer per week onder de douche of in bad gingen werden van deelname uitgesloten. Alle gediplomeerde verzorgenden uit de interventiegroep werd gevraagd hun ervaringen met wassen zonder water te rapporteren.

UITKOMSTEN – Optreden van huidschade (primaire uitkomst; gedefinieerd als intertrigo, dermatitis en/of andere roodheid van huiddelen die niet kort voor observatie aan druk werden blootgesteld) bij cliënten van de afdelingen. Standaard werden 16 plaatsen op het lichaam gecontroleerd. Huidschade is op twee manieren gedefinieerd. Lichte huidschade is gedefinieerd als smetten, dermatitis en/of andere roodheid op één of meer van de 16 plaatsen. Ernstige huidschade werd gedefinieerd als smetten of dermatitis op de voorkeurplaatsen (borst-, buik-, bilplooï, liezen en bilstreek) waarbij de huid niet intact is. Aan verpleeghuiscliënten en hun verzorgenden is gevraagd hoe tevreden ze waren met wassen zonder water. Verzet bij cliënten met dementie is in beide groepen geobserveerd. Gegevens over alle zorggerelateerde kosten werden met behulp van observaties achterhaald.

INTERVENTIE - De experimentele interventie 'wassen zonder water' werd uitgevoerd met wegwerpwashandjes van zacht materiaal, geïmpregneerd met een snel verdampende huidreinigende en -verzorgende lotion. Het product dat bij alle patiënten in de interventiegroep werd gebruikt was 'Verzorgend Wassen' van producent ABENA. Dit product werd in een pilot binnen het Radboudumc als één van de drie beste van tien vergelijkbare producten beoordeeld. De controle-interventie was de traditionele manier van wassen, met gebruik van water, waskom, handdoeken, washandjes en zeep. Beide interventies werden na de baseline metingen gedurende zes weken gecontinueerd.

GEGEVENSVERZAMELING – Kenmerken van de deelnemende verpleeghuiscliënten werden door de onderzoeksmedewerkers vastgelegd bij het begin van de studie (o.a. geslacht, leeftijd, (co)morbiditeit, zorgafhankelijkheid). Huidobservaties werden bij baseline en vervolgens wekelijks uitgevoerd.

De uitvoering en duur van de wasbeurt is in een steekproef van wasbeurten geobserveerd. Hierbij is ook gekeken naar het gebruik van materialen.

Bij cliënten met dementie is de mate van verzet tijdens de wasbeurt aan de hand van gestandaardiseerde lijsten geobserveerd. Wilsbekwame cliënten uit de interventiegroep en hun verzorgenden is verzocht een korte vragenlijst over hun ervaringen met wassen zonder water in te vullen. Bij wilsonbekwame cliënten werd de wettelijk vertegenwoordiger gevraagd hiervoor een korte vragenlijst in te vullen.

DATA ANALYSE – De hoofdanalyse voor de effectstudie was een 3-level logistic model for repeated measurements voor het effect van groep (interventie vs controle) op het optreden van huidschade in de tijd, rekeninghoudend met clustering van cliënten binnen verpleegafdelingen en correlaties van metingen bij dezelfde cliënt over de tijd. De tevredenheid met wassen zonder water bij cliënten en verzorgenden uit de interventiegroep, en het optreden van verzet bij cliënten met dementie werd met beschrijvende statistiek geanalyseerd.

Methoden economische evaluatie

In de studie werd de kosteneffectiviteit van wassen zonder water ten opzichte van usual care vanuit een gezondheidszorgperspectief bekeken.

Primaire uitkomsten in de analyse waren het optreden van huidschade en zorggerelateerde kosten (kosten wasbeurten en eventuele kosten voor het verzorgen van huidschade). Het effect is geëxtrapoleerd naar de impact op het budget voor één jaar.

KOSTEN-EFFECTIVITEITS ANALYSE- In de kostenanalyse werden standaardprijzen of reële kostprijzen gebruikt voor de tijd van verzorgenden en het gebruik van materialen voor de wasbeurt in zowel de interventiegroep (zeep, washandjes, handdoeken, warm water) als de controlegroep (disposable washandjes, magnetrongebruik). Voor beide groepen werden bovendien reële kostprijzen gebruikt voor gebruikte wond- en huidverzorgingsproducten. Het verbruik van producten werd in principe bij ieder wasmoment geobserveerd. In de praktijk lukte dit bij 3150 wasmomenten (van maximaal mogelijke 3500 momenten). De door verzorgenden besteedde tijd per wasbeurt kon worden geschat in een steekproef van 435 wasmomenten.

De kostenanalyse werd uitgevoerd op het niveau van cliënten. Hiervoor werd per cliënt een gemiddelde voor materiaalgebruik en tijdsbesteding door de verzorgende berekend over de weken 1 t/m 6 (dus exclusief baseline). De zo verkregen gemiddelden werden vermenigvuldigd met voornoemde prijzen.

In het studieprotocol werd voorzien een kosteneffectiviteitsratio uit te drukken in kosten per percentage afname in huidschade.

Resultaten

Huidschade

Op zeven momenten in de tijd werd het optreden van huidschade bij cliënten geobserveerd. Op elk van deze momenten was er bij meer dan 70% van de cliënten sprake van lichte huidschade. Waar op het oog een lichte afname van huidschade in de tijd is te zien bij cliënten die werden verzorgd met wassen zonder water, was er in de controlegroep een lichte toename van het optreden van huidschade in de tijd te zien. Het behandelingseffect was statistisch significant in het voordeel van de interventiegroep (OR=0.48; p=0.04). Ernstige huidschade werd bij meer dan 30% van de cliënten gezien. Er was geen significant verschil in het optreden van huidschade tussen de twee groepen over de 6 weken.

Tevredenheid cliënten

Van de 290 cliënten in de interventiegroep verbleven er 98 op een afdeling voor somatische zorg; 55 van deze cliënten (56%) vulden aan het eind van de zes interventieweken een vragenlijst in waarmee hun tevredenheid werd gepeild.

De cliënten beoordelen wassen zonder water met een rapportcijfer van 7.1 (sd 2.0). De resultaten laten vooral tevredenheid zien voor wat betreft schoon zijn (94% voldoende of goed), zich fris voelen (83% voldoende of goed), geur (92% neutraal of prettig) en het aanvoelen van de huid na afloop (77% schoon, niet anders dan anders). Door 15% wordt aangegeven dat de huid na afloop nog wat vochtig is.

Tevredenheid wettelijk vertegenwoordigers

Bij 107 (35%) van de 308 cliënten op afdelingen voor psychogeriatricie stuurde een wettelijk vertegenwoordiger de vragenlijst over tevredenheid terug. Vrijwel zonder uitzondering gaven deze wettelijk vertegenwoordigers echter aan de wasmomenten nauwelijks of helemaal niet mee te maken en de kwaliteit of de effecten van het wasmoment niet te kunnen beoordelen. Het was daarmee onmogelijk om de tevredenheid van wettelijk vertegenwoordigers in de analyses en resultaten mee te nemen.

Verzet

Bij 1714 momenten, die op 308 cliënten van afdelingen voor psychogeriatric betrekking hadden, is op verzet van de cliënt tijdens de wasbeurt geobserveerd. Bij wasmomenten in de interventiegroep was over alle metingen in week 1 t/m 6 bij 15.3% van de wasmomenten verzet van de cliënt te zien, in de controlegroep was dit 14.3%. Dit verschil was statistisch niet significant.

Tevredenheid verzorgenden

Verzorgenden oordelen overwegend positief en geven wassen zonder water een rapportcijfer van 7.5 (sd 1.2); 61% vindt het niet bezwaarlijk als wassen zonder water de nieuwe standaardzorg bij wassen zou worden. Wel geeft 74% aan dat wassen met water en zeep nog altijd een mogelijkheid voor cliënten moet blijven. De kwaliteit en structuur van het product wordt heel positief beoordeeld. De mate waarin cliënten schoon, opgefrist en tevreden zijn schatten de verzorgenden als voldoende tot goed in. Net als bij de cliënten, wordt door 15% van de verzorgenden aangegeven dat de huid na de wasbeurt nog wel iets vochtig is.

Kosten-effectiviteit

De gemiddelde prijs voor het wassen van cliënten gedurende 6 weken kan bij wassen zonder water worden geschat op 220 Euro, voor de controlegroep is dit 242 Euro. Dit betekent dat op jaarbasis wassen zonder water 1912 Euro/cliënt en traditioneel wassen 2103 Euro/cliënt kost. Het verschil in kosten tussen de twee groepen was statistisch niet significant

Discussie en conclusie

Wassen zonder water is veilig en kan worden toegepast als alternatief voor traditioneel wassen in de langdurige zorg voor ouderen.

Wassen zonder water lijkt iets goedkoper, maar dit verschil was niet significant. Zowel verpleeghuiscliënten als verzorgenden zijn overwegend positief over wassen zonder water. Bij cliënten maakte wassen zonder water en wassen met water en zeep geen verschil in verzet tijdens de wasbeurt.

Deze kosteneffectiviteitsstudie was een cluster-gerandomiseerde studie met enkelvoudige blindering (voor de analyses). Het blinderen van zorgprofessionals was niet mogelijk omdat zij de interventies toedienden; het blinderen van observatoren was niet aan de orde omdat tijdens de wasmomenten werd geobserveerd.

Zorgprofessionals en observatoren waren bij aanvang van de studie echter niet bij voorbaat pro- of contra de interventie en we hebben geen aanwijzingen voor bias. Al met al denken we een sterk design met een hoge mate van bewijslast te hebben neergezet.

De studie betrof cliënten van verpleeghuizen, waaronder zowel cliënten met somatische problematiek als cliënten met psychogeriatrische problematiek. De hoofduitkomsten voor huidschade zijn qua geldigheid waarschijnlijk niet tot de setting en doelgroep beperkt. Er zijn immers geen redenen om aan te nemen dat de huid van ouderen in de thuiszorg of in het ziekenhuis wezenlijks anders zal zijn. Waar de huid van oudere verpleeghuiscliënten wassen zonder water goed verdraagt zal dit vermoedelijk ook zo zijn voor volwassenen met een gemiddeld betere huidconditie. De uitkomsten voor kosten zullen meer settingspecifiek zijn en het verschil in kosten tussen wassen zonder water en traditioneel wassen zal groter zijn waar salarissen van personeel hoger liggen. Ook de prijs van het product is hierop van invloed.

Een kostenbesparing was bij aanvang van het project in een business case al gerapporteerd en werd in 2012 nog eens bevestigd

(<http://www.locomotion.nu/doc/innovatiespiegel/BusinesscaseVW.pdf>). Een mogelijke verklaring waarom deze studie geen significant kostenverschil tussen de twee groepen laat zien was dat dit onderzoek een mogelijke onderschatting heeft van de kosten in de controlegroep. Bij de berekening van de kosten werd naast het gebruik van materialen ook de voorbereidings- en wastijd geregistreerd. Echter, kosten voor het opruimen van de materialen werden niet meegenomen. Het is aannemelijk dat de verzorgenden in de controlegroep meer tijd nodig hadden voor het opruimen dan in verzorgenden in de interventiegroep, waardoor het verschil in kosten tussen de beide groepen mogelijk groter kan zijn ten gunste van wassen zonder water.

Een beperking van onze studie is wel dat de follow-up kort was (6 weken). Binnen deze follow-up tijd werd bij geen enkele cliënt een negatieve huidreactie op het wassen zonder water-product gevonden. Monitoren over langere tijd is echter nodig om hier meer definitief over te kunnen oordelen.

Met lichte huidschade bij meer dan 70% van de cliënten en ernstige huidschade bij meer dan 30% van de cliënten op alle meetmomenten lag de prevalentie van huidschade in deze studie hoger dan we vooraf hadden aangenomen. We hebben huidschade in dit project echter ruim gedefinieerd en alle symptomen die hierop zouden kunnen wijzen meegenomen.

Aanbevelingen

Wassen zonder water kan veilig worden toegepast als alternatief voor traditioneel wassen in de langdurige zorg voor ouderen, en vermoedelijk ook in andere zorgsettings en bij volwassenen in het algemeen. Bij implementatie van wassen zonder water is het wel zaak goed stil te staan bij de kwaliteit van alternatieve producten. In deze studie is op basis van pilot-onderzoek op productkwaliteit geselecteerd, of de effecten hetzelfde zijn bij andere, soms goedkopere producten is niet zeker.

Het is vooralsnog raadzaam huidreacties van cliënten op de lange termijn te monitoren, daar dit buiten het bestek van deze studie viel.